

Man keleri metukai. Sėdžiu ant palangės, aplinkui išmėtyti žaislai, išvartyti kaladėlių bokštai, pūstaakės lėlės. Namie prieblanda, oras kambariuose pamažu vėsta, gęsta. Nieko nebėra, visi išėjo, kažkur pradingo, dar girdėt slopstantys jų balsai, šiūravimai, žingsnių aidas ir tolimas juokas. Už lango – tuščias kiemas. Tamsa lengvai sklendžia iš dangaus. Nugula viską lyg juoda rasa.

Labiausiai slogina judesio stoka, kai viskas aplinkui stingsta į tirštą, šaltą prieblandą, kurioje blausi natrio lempų šviesa įklimpsta vos per metrą nuo savo šaltinio.

Nieko neįvyksta, tamsa paliauja veržusis, sustoja priešais namų duris, visas temstančios dienos šurmulyš ščiūva, apsi-traukia standžia plėve, lyg auštančio pieno paviršiuje. Pastatų kontūrai dangaus fone nusitęsia į begalybę, pamažu netenka aštrių kampų, briaunų, linkių. Gęstanti šviesa nusineša su savi-mi orą – nebėra kuo kvėpuoti. Tamsa dabar sunkiasi per odą. Garsai susigūžė savin, paslėpė savo sraigiškas akis, pasaulio orkestras išėjo ir pranyko parke.

Tasai vakaras yra pasaulio riba. Užčiuopiau ją atsitiktinai, nejučia, žaisdama. Atradau, nes akimirką mane paliko viena, nesužiūrėjo. Ir štai aš spąstuose, uždaryta. Man keleri metu-

kai, sėdžiu ant palangės, žvelgiu į ataušusį kiemą. Mokyklos virtuvėje jau užgesintos šviesos, tuščia. Betoninės kiemo plytelės prisigėrė tamsos ir ištirpo. Uždarinėtos durys, nuleistos žaliuzės, užtrauktos užuolaidos. Norėčiau išeiti, tačiau nėra kur. Tik mano esatis įgauna aiškius kontūrus, jie virpa, banguoja, ir tatai skauda. Staiga imu suvokti tiesą: nieko nebeįmanoma padaryti – esu.

Pasaulis galvoje

Į savo pirmąją kelionę išsiruošiau per laukus, pėsčiomis. Ilgai niekas nepastebėjo, kad dingau, tad nueiti man pavyko ganėtinai toli. Nudrožiau per visą parką, o paskui – lauko keliukais, per kukurūzus ir drėgnas, purienomis nužertas, melioracinių griovių suliniuotas pievas – lig pat upės. O upės šioje žemumoje būta visur, ji sunkėsi po žolėmis, po velėna, laizė laukus.

Kai užsiropščiau ant apsauginio pylimo, pamačiau besirangantį kaspiną, judrų kelią, pranykstantį kažkur už kadro, anapus pasaulio. Ir jei kam pasisekdavo, galėdavo jame pamatyti baržas, didelius plokščius laivus, jos slinkdavo į abi puses, nekreipdamos dėmesio į krantus, į medžius, į stovinčius ant pylimo žmones, kurie joms tebuvo trumpalaikiai, neverti dėmesio orientaciniai taškai, liudininkai jų be galo grakštaus judesio. Svajojau, kai užaugsiu, dirbti tokioje baržoje, o geriausia – tapti pačia barža.

Tai nebuvo didelė upė, viso labo – Oderis; tačiau ir aš tada buvau maža. Upių hierarchijoje – patikrinau tai vėliau žemėlapiuose – ji užėmė antraeilę, nors gana pastebimą vietą, pro-

vinciali vikontė karalienės Amazonės dvare. Bet man ji tuomet atrodė milžiniška. Tekėjo kaip norėjo, seniai nereguliuojama, linkusi patvinti, neprognozuojama. Kai kuriose vietose prie kranto kliudė kažkokias povandenines kliūtis, ir tuomet vandenyje susidarydavo sūkuriai. Upė plaukė išdidžiai, rūpindamasi savais tikslais, pasislėpusiais anapus horizonto, kažkur toli šiaurėje. Nebuvo galima į ją ganyti akių, nes traukdavo žvilgsnį už horizonto, net prarasdavai pusiausvyrą.

Nekreipė į mane dėmesio – užimtas savais reikalais, permainingas keliaujantis vanduo, į kurį niekada du kartus neįbrisi, kaip vėliau sužinojau.

Kasmet upė imdavo brangų mokestį už baržų nešiojimą ant kupros, nes kasmet joje vis kas nors nuskęsdavo: tai vaikas maudydamasis kaitrią vasaros dieną, tai koks girtuoklis, kuris kažkodėl būtent ant tilto susverdėjo ir nukrito į vandenį, nesulaikytas nė turėklo. Skenduolių visuomet būdavo ieškoma ilgai ir su dideliu triukšmu, tvyrant įtampai visoje apylinkėje. Pasielkiant narus ir karinius katerius. Iš suaugusiųjų nugirsdavai, kad rasti kūnai išpurte ir balti, – vanduo išskaldavo iš jų bet kokią gyvybę, taip išblukindavo veido bruožus, kad artimieji sunkiai begalėdavo atpažinti palaikus.

Stovėdama ant apsauginio priešpotvyninio pylimo, žiūrėdama į tėkmę, padariau išvadą, kad – nepaisant visų pavojų – visada geriau bus tai, kas juda, nei tai, kas ramu; kad kilnesnė bus kaita nei pastovumas; kad tai, kas apimta sąstingio, neišvengiamai suirs, degeneruos ir virs dulkėmis, o štai judama gyvuos net amžinai. Nuo to laiko upė it adata įsibėdė į mano saugų, pastovų kraštovaizdį: parką, inspektus, kur droviomis eilėmis kalasi daržovės, betoninių plytelių šaligatvį, ant kurio žaidžiama kla-

ses. Pervėrė jį kiaurai, prakiurdė, nužymėdama jame vertikalių trečią matmenį: mano vaikiškas pasaulis pasirodė tesąs guminis žaislas, iš kurio švilpdamas išėina oras.

Mano tėvai nebuvo visiškai iš sėslųjų. Jie ne kartą ir ne du kėlėsi iš vietos į vietą, kol galop ilgėliau apsisotojo provincijos mokykloje, toli nuo padoraus kelio ir geležinkelio stoties. Kelione tapdavo jau pats išėjimas iš kiemo, žygis į miestelį. Parduotuvė, dokumentų tvarkymas savivaldybėje, visuomet tas pats kirpėjas aikštėje prie rotušės, su ta pačia prijuoste, perniek skalbiama ir chloruojama, nes klienčių plaukų dažai palikdavo joje kaligrafiskų dėmių, kiniškų hieroglifų. Mama dažydavosi plaukus, o tėvas laukdavo jos kavinaiteje „Naujiena“ prie vieno iš dviejų laukan išnešamų staliukų. Skaitydavo vietinį laikraštį, kuriame visados įdomiausia būdavo kriminalinė rubrika su pranešimais apie uogienių ir marinuočių agurkėlių vagystes iš rūsijų.

Tos jų turistinės išvykos per atostogas, baugščios, ligi stogo prigrūsta škoda. Ilgai rengtos, planuotos vakarais anksti pavašarį – sniegui vos nutirpus, bet žemei dar nepabudus; reikėjo laukti, kol ji pagaliau atiduos savo kūną žagrėms ir kaupučiams, kol leisis apvaisinama ir paskui jau užims jiems laiką nuo ryto iki vakaro.

Jie priklausė kartai, kuri važinėdavo su kempingo priekabomis, tampydamosi kartu namų surogatą. Dujinę viryklėlę, sudedamuosius staliukus ir kėdes. Plastikinę virvę su mediniais segtukais skalbiniams postoviuose džiauti. Stalo klijuotes, neperšlampamas. Turistinį pikniko komplektą: spalvotas plastikines lėkšteles, stalo įrankius, druskinėles ir taures.

Tėvas nusipirko kažkur pakeliui, kažkokiuose sendaikčių turgeliuose, kuriuos motina stačiai dievindavo (jei kaip tik tuo

metu nesifotografuodavo prie bažnyčių ir paminklų), karišką virdulį – varinį ryką, indą su tūba viduje, kurion įdedama sauja pagaikščių ir uždegama. Ir nors kempinguose būdavo galima naudotis elektra, tėvas virdavo vandenį tame samovare, dūmydamas ir keldamas bruzdesį. Atsiklaupęs prie karšto indo oriai klausydavosi, ar jau verda, o tada užplikydavo arbatos maišelius – klajoklis, dievaži.

Susėsdavo tam skirtose vietose, palapinių miesteliuose, visuomet tokių kaip jie draugijoje, iščiauškdavo su kaimynais džiustant kojineis, sukabintoms ant palapinės virvių. Sukišę nosis į kelionių vadovą planuodavo tolesnį kelionės maršrutą, skrupulingai žymėdamiesi lankytinus objektus. Iki pietų maudynės jūroje arba ežere, o popiet – ekskursija į istorines miestų vietas, galop vakarienė – dažniausiai konservai: guliašas, maltiniai, kukuliai pomidorų padaže. Tereikėdavo išsivirti makaronų arba ryžių. Nuolatinis pinigų taupymas, zlotas bevertis, pasaulinis grašis. Ieškodavo, kur galima prisijungti prie elektros, o paskui nenorom kraudavosi daiktus ir pajudėdavo toliau, tačiau visuomet veikiami metafizinės namų traukos. Jie nebuvo tikrieji keliautojai, išvykdavo tam, kad sugrįžtų. O grįždavo su palengvėjimu, su gerai atliktos priedermės jausmu. Sugrįždavo, kad surankiotų nuo komodos šūsnis laiškų ir sąskaitų. Atliktų generalinį skalbimą. Vogčiomis žiovaujančius draugus mirtinai užkamuotų nuotraukų rodymu. Čia mes Karkasone. O čia žmona, už jos antai Akropolis.

Paskui visus metus gyveno sėslų gyvenimą, tą keistą gyvenimą, kai ryte grįžtama prie to, kas palikta vakare, kai drabužiai prisigeria nuosavo buto kvapo, o pėdos nepailstamai mina taką kilime.

Tai ne man. Matyt, stokojau kažkokio geno, kuris lemia, kad žmogus, vos stabteli ilgėliau kokioje vietoje, tuojau įleidžia šaknis. Daug kartų mėginau, tačiau mano šaknys visuomet būdavo paviršinės ir mane išraudavo menkiausias vėjo virptelėjimas. Nemokėjau žembėti, neturėjau šito augalų gebėjimo. Nesiurbiau syvų iš žemės, esu anti-Antajas. Energijos semiuosi iš judėjimo – iš autobusų kratymo, iš lėktuvų užesio, iš keltų ir traukinių supimo.

Esu nedidukė, paranki ir gerai sudėta. Turiu mažą, nereiklų skrandį, stiprius plaučius, plokščią pilvą ir stiprius rankų raumenis. Negeriu jokių vaistų, nenešioju akinių, nevartoju hormonų. Kerpuosi plaukus mašinėle, kartą per tris mėnesius, beveik nenaudoju kosmetikos. Mano sveiki dantys, gal ne itin lygūs, bet geri, tik viena plomba, regis, apatiniame kairiajame šeštuke. Kepenys mano veikia normaliai. Kasa – normali. Inkstai, dešinysis ir kairysis, nepriekaištingos būklės. Mano pilvo aorta normali. Šlapimo pūslė – taisyklinga. Hemoglobinas – 12,7. Leukocitai – 4,5. Hematokritas – 41,6. Trombocitai – 228. Cholesterolis – 204. Bilirubinas – 4,2 ir taip toliau. Mano IQ – jei kam įdomu – 121; man pakanka. Turiu itin išlavintą erdvinę vaizduotę, bemaž eidetinę, tačiau mano silpna lateralizacija. Asmenybės profilis nepastovus, ko gero, neverta juo pasitikėti. Amžius – psichologinis. Lytis – gramatinė. Knygas perku dažniausiai minkštais viršeliais, kad nebūtų gaila palikti jų perone, – kitoms akims. Nieko nekolekcionuoju.

Baigiau studijas, nors iš esmės neišmokau jokio amato ir labai to gailiuosi; mano prosenelis buvo audėjas, balindavo audinius, išskleisdavo juos atšlaitėje, atsukdavo svilinančiai saulėkaitai. Man būtų labai prie širdies verti ataudus į nytis, tačiau

nešiojamųjų staklių nebūna, audimas yra sėšlių tautų menas. Kelionėje mezgu. Deja, pastaruoju metu kai kurios oro linijos neleidžia į lėktuvą įsinešti virbalų ir vąšelių. Neišmokau, kaip sakau, jokios profesijos, ir vis dėlto man pavykdavo išgyventi imantis kelionėje įvairių darbų ir nemaž nenusiristi į padugnes, kaip nuolat perspėdavo mane tėvai.

Kai mano tėvai sugrįžo į miestą po du dešimtmečius trukusio romantinio eksperimento, kai jau išvargino juos sausros ir šalčiai, sveikas maistas, kuris išstis žiemas nesveikuodavo rūsyje, nuosavų avių vilna, stropiai kemšama į besotes pagalvių ir antklodžių impilų gerkles, gavau iš jų šiek tiek pinigų ir pirmą kartą leidausi į kelią.

Pripuolamai dirbdavau ten, kur nukakdavau. Tarptautinėje manufaktūroje didelio metropolio priemiesčiuose sukau antenas prabangioms jachtoms. Ten buvo daug tokių kaip aš. Mus įdarbindavo nelegaliai, neklausiant apie kilmę ir ateities planus. Penktadienį išmokėdavo uždarbį, o kam netikdavo, tie nebepasirodydavo jau pirmadienį. Buvo čia būsimų studentų per tarpą tarp mokyklos baigimo ir stojamųjų egzaminų. Imigrantų, vis tebesitikinčių nukeliauti į idealią, teisingą šalį kažkur Vakaruose, kur žmonės yra seserys ir broliai, o stipri valstybė atlieka globėjiško gimdytojo vaidmenį; bėglių, sprunkančių nuo šeimos, – žmonių, vyrų, tėvų; nelaimingų įsimylėjėlių – išsiblaškiusių, melancholiškų ir nuolat šalančių. Tų, kuriuos persekiojo teisėsauga, nes neišgalėjo mokėti paimtų paskolų. Valkatų, bastūnų. Šizofrenikų, kuriuos po eilinio ligos atkryčio uždarydavo į ligoninę, o iš jos – pagal neaiškius teisės aktus – deportuodavo į kilmės šalį.

Vienintelis indas čia dirbo nuolat, daugelį metų, tačiau jo padėtis, tiesą sakant, ne ką skyrėsi nuo mūsų. Neturėjo nei so-

cialinių garantijų, nei jokių atostogų. Dirbdavo tyliai, kantriai, vienodu tempu. Niekada neveluodavo, niekada negudraudavo, kad gautų laisvadienį. Įkalbėjau keletą žmonių steigti profesinę sąjungą – buvo mat Solidarumo laikai – net ir dėl jo vieno, tačiau jis atsisakė. Sujaudintas mano dėmesingumo, vaišindavo mane kasdien aštriu kariu, kurio atsinešdavo lauko katiliukuose. Šiandien jau net nepamenu, kuo buvo vardu.

Dirbau padavėja, kambarine prabangiamie viešbutyje ir aukle. Prekiavau knygomis, pardavinėjau bilietus. Vieniame mažame teatre vienam sezonui įsidarbinau kostiumininke ir šitaip peržiemojau ilgą žiemą tarp pliušinių kulisų, sunkių kostiumų, atlasinių pelerinų ir perukų. Kai baigiau studijas, dirbau dar mokytoja, priklausomybių gydymo konsultante, o pastaruoju metu – bibliotekoje. Kai tik pavykdavo uždirbti graši kitą, vėl keldavau sparnus.

Galva pasaulyje

Studijavau psichologiją dideliame, niūriame komunistiniame mieste, mano fakultetas glaudėsi pastate, kuriame per karą buvo SS dalinio būstinė. Ta miesto dalis pastatyta ant geto griuvėsių, lengva buvo tai pastebėti, kai išžiūrėdavai atidžiai, – visas rajonas stovėjo kokį metrą aukščiau nei kitos miesto dalys. Metras nuolaužų. Niekada ten nesijaučiau gerai; tarp naujų blokinių namų ir nejaukių skverų nuolat traukė skersvėjis, o žvarbus oras atrodė itin nemalonus, gnaibė veidą. Ta vieta, nors ir užstatyta, iš esmės priklausė mirusiesiems. Instituto pastatas sapnuojasi man lig šiol – jo platūs, tarsi iš akmens iškalti koridoriai, kažkieno kojų nuzulintos

grindys, numintos laiptų pakopos, delnų nupoliruoti turėklai, erdvėje išpausti pėdsakai. Gal todėl ten regėdavome dvasias.

Kai leisdavome į labirintą žiurkes, visuomet atsirasdavo viena, kurios elgesys prieštaravo teorijai ir kuriai buvo nusispjaut į mūsų išvalgias hipotezes. Atsistodavo ant dviejų kojyčių, nė kiek nesusidomėjusi prizu eksperimentinio maršruto gale; rodydama panieką Pavlovo reflekso privilegijoms, apmesdavo mus žvilgsniu, o paskui pasukdavo atgal arba neskubėdama įnikdavo tyrinėti labirintą. Ieškodavo kažko šalutiniuose koridoriuose, mėgindavo atkreipti į save dėmesį. Cypčiodavo praradusi orientaciją, o tada merginos, nepaisydamos taisyklių, ištraukdavo ją iš labirinto ir imdavo ant rankų.

Negyvos, išskrostos varlės raumenys susitraukinėdavo ir tampydavosi paklusdami elektriniams impulsams, tačiau tokiu būdu, kokio dar nebuvo aprašyta mūsų vadovėliuose, – duodavo mums ženklus, o galūnės darydavo aiškius grasinamus ir nešvankius judesius, šitaip neigdamos šventą tikėjimą fiziologinių refleksų nekaltumu.

Čia mus mokyta, kad pasaulį įmanoma aprašyti ir net paaiškinti pasitelkiant paprastus atsakymus į protingus klausimus. Kad savo esme jis yra bevalis ir negyvas, kad jį valdo gana paprasti dėsniai ir kad tereikia juos atrasti ir vaizdžiai paaiškinti, – geriausiai naudojant diagramą. Iš mūsų buvo reikalaujama daryti eksperimentus. Formuluoti hipotezes. Vertinti. Mums buvo atskleidžiamos statistikos paslaptys, tikint, kad ji gali tiksliai aprašyti bet kokią pasaulio taisyklę – girdi, 90 procentų yra svariau nei penki.

Tačiau šiandien žinau viena: tas, kuris ieško tvarkos, tegul vengia psichologijos. Tegul geriau renkasi fiziologiją ar teolo-

giją, bent turės rimtą pagrindą po kojomis – materialų arba dvasinį; nepaslys ant psichikos. Psichika – tai labai slidus tyrinėjimų objektas.

Teisūs buvo tie, kurie sakė, kad šios studijų krypties nesirenkama dėl būsimo darbo, įdomumo ar pašaukimo padėti kitiems, renkama dėl kitos, labai paprastos priežasties. Įtariu, kad visi turėjome kažkokį giliai paslėptą defektą, nors, be abejonės, darėme inteligentiškų, sveikų jaunuolių išpūdį, – defektas buvo užmaskuotas, mitriai paslėptas per stojamuosius egzaminus. Emocijų gniutulas, tankiai suvytas, suveltas kaip tie keisti gumbai, kurių kartais pasitaiko žmogaus kūne ir galima pamatyti kiekviename save gerbiančiame patanatomijos muziejuje. Bet gal ir mūsų egzaminuotojai buvo žmonės iš tos pačios padermės ir iš tikrųjų žinojo, ką daro? Taigi buvome jų įpėdiniai. Kai antrame kurse nagrinėjome gynybinių mechanizmų funkcionavimą ir su nuostaba patyrėme, kokia galinga yra ši mūsų psichikos dalis, ėmėme suprasti, kad jeigu neegzistuočių racionalizacija, sublimacija, išstūmimas, tie visi triukai, kuriuos visada pasitelkiame, jei galima būtų ramiai žiūrėti į pasaulį be jokios savisaugos, atvirai ir drąsiai, – mums plyštų širdys.

Studijuodami šią specialybę sužinojome, kad esame pritaikyti gynybai, sudaryti iš skydų ir šarvų, esame miestai, kurių visa architektūra – tai sienos, bokštai ir fortifikacijos; esame bunkerių valstybės.

Visus testus, interviu ir tyrimus atlikdavome vieni su kitais, ir po trečio kurso jau galėjau įvardyti, kuo negaluoju, kokią ydą turiu; jaučiausi lyg išgirdusi savo pačios paslaptinę vardą, ištartą iniciacijos apeigų metu.

Neilgai teko verstis išmoktąja profesija. Per vieną pasibastymų, kai įstrigau be pinigų dideliame mieste ir dirbau kambarine, pradėjau rašyti knygą. Tai buvo pasakojimas, tinkamas kelio nei, skaityti traukinyje, toks, tarsi būčiau rašiusi pati sau. Knyga – vieno kashnio sumuštinis, kurį praryji beveik nekramtęs, iš sykio.

Sugebėjau atitinkamai susikaupti ir susitelkti, kuriam laikui pavirsdavau milžiniška ausimi, girdinčia viską, kas šnibžda, aidi, šnara; tolimus atbalsius, sklindančius iš anapus kažkokios sienos.

Vis dėlto tikra rašytoja niekada netapau, rašytojai (juk vyriškoji giminė skamba rimčiau) manęs nebūtų pripažinę. Gyvenimas visuomet išsprūsdavo man iš po plunksnos. Aptikdavau jo tik ataušusius pėdsakus, kažkokias menkas išnaras. Jo buvimo vietai galiojo neapibrėžtumo principas. Rasdavau tiktai žymes, kaip tie įrašai parkų medžiuose: „Čia buvau aš.“ Mano tekstuose gyvenimas pavirsdavo neužbaigtomis istorijomis, paikomomis haliucinacijomis, miglotais motyvais, šmėžuodavo kažkur toli neįprastais, iškraipytais rakursais arba skersiniais pjūviais – iš jų sunku būtų susidaryti visumos vaizdą.

Kiekvienas, kada nors bandęs rašyti romanus, žino, koks tai sunkus darbas, tai neabejotinai vienas nedėkingiausių būdų verstis savarankiška veikla. Turi nuolat tūnoti savyje, vienvietėje celėje, visiškoje vienatvėje. Tai kontroliuojamoji psichozė, paranoja su įkyriąja būseną, įkinkytos į darbą, todėl neturinčios plunksnų, turniūrų ir veneciškų kaukių, iš kurių jas atpažįstame, o veikia perrengtos mėsininkų prijuostėmis ir guminiiais botais, su skrodimo peiliu rankoje. Iš šio rašytojiško rūšio matyti tik praeivių kojos, girdėti kulniukų kaukšėjimas. Kada ne

kada kas nors stabtels, pasilenks ir dirstelės vidun, tuomet galima pamatyti žmogaus veidą ir net persimesti keliais žodžiais. Tačiau iš tikrųjų protas yra įnikęs į savo žaidimą, žaidžia pats su savimi paskubomis sukonstruotame panoptikume, dėliodamas figūrėles improvizuotoje scenoje – autorius ir personažas, pasakotoja ir skaitytoja, tas, kuris vaizduoja, ir ta pavaizduotoji; pėdos, batai, kulniukai ir veidai anksčiau ar vėliau taps šio žaidimo dalimi.

Nesigailiu pamėgusi šį ypatingą užsiėmimą – iš manęs nebūtų išėjusi gera psichologė. Nemokėjau aiškinti, iš proto prieblandų ryškinti šeimyninių nuotraukų. Kitų išpažintys – jos dažnai mane vargindavo, turiu tai prisipažinti su liūdesiu. Kalbant atvirai, dažnai būdavau linkusi verčiau apversti mūsų santykį ir pradėti pasakoti jiems apie save. Turėdavau tvardyti, kad negriebčiau staiga pacientės už rankovės ir nepertraukčiau jos vidury žodžio: „Negali būti! O aš tą jaučiu visiškai kitaip! Bet jūs paklauskite, ką aš sapnavau!..“ Arba: „Ką jūs nutuokiate apie nemigą! Ir jūs tai vadinate panikos priepuoliu? Turbūt juokaujate. Štai mane tai ištiko toks, kad...“

Nemokėjau klausytis. Nepaisydavau ribų, nesusilaikydavau nuo perkėlimų. Netikėjau statistika ir teorijų verifikacija. Postulatas: viena asmenybė – vienas žmogus man visuomet atrodė pernelyg minimalistinis. Turėjau polinkį abejoti akivaizdžiais dalykais, ginčyti geležinius argumentus – tai buvo įprotis, perversiška smegenų joga, subtilus malonumas patirti vidinį judesį. Įtariai tyrinėdavau kiekvieną teiginį, mėgindavau jo skonį po liežuviu ir galų gale, kaip ir tikėjaisi, atrasdavau, kad tarp jų nėra nė vieno tikro – vien melas ir klastotė. Nenorėjau turėti pastovių pažiuūrų, tai būtų nereikalingas bagažas. Diskusijose

palaikydavau syki vieną pusę, syki kitą – ir žinau, kad mano pašnekovai už tai manęs nemėgo. Buvau liudininkė keisto reiškinio, kuris vykdavo mano galvoje: juo daugiau rasdavau argumentų „už“, tuo daugiau man į galvą ateidavo tų „prieš“, o juo labiau prisirišdavau prie tų pirmųjų, tuo patrauklesni darydavosi tie antrieji.

Kaipgi būčiau turėjusi tirti kitus, jei man pačiai sunku buvo išspręsti bet kurią testą. Asmenybės klausimynas, anketa, klausimų stulpeliai ir graduoti atsakymai man atrodė per sunkūs. Greitai pastebėjau šią savo ydą, todėl aukštojoje mokykloje, kai praktikos sumetimais tirdavome vienas kitą, pateikdavau atsitiktinius, iš piršto laužtus atsakymus. Iš to paskui išeidavo keisti profiliai – kreivė, brėžiama koordinačių sistemoje. „Ar tiki, kad geriausias sprendimas yra tas, kurį lengviausia pakeisti?“ Ar tikiu? Koks sprendimas? Pakeisti? Kada? Kodėl lengviausia? „Ar įėjusi į kambarį esi linkusi užimti vietą veikiau centre nei šone?“ Į kokį kambarį? Kada? Ar kambarys yra tuščias, ar jo pasieniuose stovi raudonos pliušinės kanapos? O langai – koks už jų vaizdas? Klausimas apie knygą: ar norėčiau ją skaityti, užuotėjusi į priėmimą, ar tai vis dėlto priklauso nuo to, kokia tai knyga ir koks priėmimas?

Kas čia per metodologija! Patyliukais daroma prielaida, kad žmogus nepažįsta savęs, tačiau tereikia jam pakišti gudrius klausimus, ir tasai žmogus pats atskleisis save. Pats užduosias sau klausimą ir pats į jį atsakysias. Neapdairiai išduosias sau paslaptį, apie kurią nieko nežinąs.

Ir kita prielaida, mirtinai pavojinga, – kad esame pastovūs, o mūsų reakcijos yra nuspėjamos.